

ANTEPFISTIĞINDA YAPRAK KURUMALARI : FİTOPLAZMA, DIEBACK, KINACIK

2021 üretim sezonu içerisinde yaygın olarak görülen durum, bir hastalık mıdır? Nedenleri nelerdir? Neler yapılmalı gibi konuları içeren durumu özetleyecek bir yazı ele almaya çalıştım. Umarım okuyan herkese faydalı olacak bir yazı olmuştur.

Hastalığın isimlendirilmesinde farklılıklar bulunduğu için hemen hepsinin yer aldığı bir başlık ile yazımı sunmak istedim.

Öncelikle şunu belirtmeliyim ki, bu hastalık nedeniyle tamamen kurumalar çok ender olarak görülmektedir. Aynı yıl üretim sezonunda önce (bahar başlangıcı) sararmalar ile başlayan durum, sonrasında artan sıcaklıklar ile ağacın kısmi olarak bazı dallarında ya da tamamında yaprakların alev almış bir görüntü ile kurumasına neden olmaktadır. Ancak, sürgün ve dallar kontrol edildiğinde canlılık devam etmektedir. Gözlenen bu durumun en belirgin özelliklerinden biri de yaprak ana damarlarının canlılığını sürdürmesidir (Şekil 1).

Şekil 1. Hastalığın en belirgin özelliği, tüm yapraklar yanmış gibi bir görüntü alsada yaprak damarları yeşil kalmaktadır

Bununla birlikte yaprakların bulunduğu tek yıllık sürgünler de dahil olmak üzere aynı yıl içinde herhangi bir kuruma ya da ölüm görülmemektedir. Uzun soluklu çalışmamızdan sonra biz hastalığı üreticilerimizin isimlendirdiği şekilde "KINACIK" olarak adlandırmayı doğru bulmaktayız. Çünkü yapraklardaki kurumaların diğer kurumlardan ayırıcı şekilde renksel bir farklılık bulunmakta ve kına rengine bir görünüm almaktadır.

Hastalığın gerek bölgede gerekse de bahçe içerisinde dağılımı oldukça sınırlıdır. Şimdiye kadar antepfıstığı yetişen alanlarda Gaziantep'te Barak ovası dediğimiz Nizip, Karkamış, Oğuzeli ilçeleri ile Şanlıurfa'da Birecik, Bozova, Halfeti, Suruç ve Karaköprü ilçelerinde gözlemlenmiştir. Aynı bahçe içerisinde ise hastalık homojen (yeknesak) bir dağılım göstermemekte ve orda-burda şeklinde bir dağılım görülmektedir.

Diğer taraftan, antepfıstığı ağaçlarında diğer nedenlerle de kurumalar görülmektedir (Şekil 2). Genç yada yaşlı, birçok etmen ya da kaynağın neden olduğu bu kurumalar bazen bizim adına "Kınacık" dediğimiz kurumalar ile çoğu zaman karıştırılabilmektedir. Öncelikli yapılacak olan ayırt edici özellikler dikkate alınarak değerlendirmeler bizi doğruya götürecektir. Ancak kanaatim şudur ki, çoğu zaman teknik arkadaşlarımız tarafından dahi durum karıştırılabilmektedir. Doğru teşhis ve tespitin önemine istinaden diğer kurumaları başka bir yazı dizisinde anlatmak üzere Kınacık la ilgili konuya devam etmek isterim

Şekil 2. Kınacık nedeniyle meydana gelen yaprak kurumaları (üstte) ve kök hastalığı nedeniyle meydana gelen kurumalar (altta)

Antepfıstığında yıllardır nadir olarak görülen hastalık, 2021 sezonu içerisinde birden sorun oldu, çok geniş alanlarda yayılım gösterdi. Nedeni yıllardır araştırılan durumla ilgili ciddi bir belirsizlik söz konusu iken, sadece bu yıl içerisinde sorunun kaynağı, olası bir etmenin söz konusu olup olmadığı önem kazandı.

Peki 2021 yılında ne oldu?

Bu yazıyı okuyanlara öncelikle söylemem gereken şudur: çok yıllık bitkiler ve bu yazı özelinde antepfıstığında görülen kuruma benzeri durumlar, sadece bir yıllık durum dikkate alınarak değerlendirilmemelidir. Yani, eğer hastalık görüldü ise önceki yıllar ne oldu onun sorgulanması gerekmektedir. Çünkü kuruma varsa, bu önceki yılların sonucudur. Kaldı ki, bir önceki yıl (2020) iklim durumları incelendiğinde aşırı bir yağış (1000 mm üzerinde) görülmüştür. Diğer taraftan Güneydoğu Anadolu Bölgesinde antepfıstığı yetişen topraklarının geçirimsizliği (kayaç vd.) göz önüne alındığında, kök bölgesinde ciddi bir stres durumu söz konusudur.

Fizyolojik olarak yukarıda belirtilen bir önceki yıl yaşanan aşırı yağış stresinin, bir sonraki yılda ciddi bir sorun teşkil edeceği düşünülmektedir.

Ayrıca bitki besin rezervi, besleme gibi durumlarda ağacın bitki besin kapsamı da dikkate alındığında hastalığın oluşabildiği kanaati hakimdir ve yıllardır bu şekilde gözlemlenmektedir.

Gerek Antepfıstığı Araştırma Enstitüsünde yürütülen çalışmalar, gerekse daha önceki ve sonraki yıllarda farklı üniversiteler ve kurumlarda yapılan çalışmalarda farklı sonuçlar elde edilmiştir. Yapılan çalışmada fungal (mantari) açıdan herhangi bir biyolojik ajan tespit edilememiştir. Hastalığın, fitoplazma kaynaklı bir durum olduğu ile ilgili yapılan çalışmalar bulunmaktadır. Elde edilen sonuçların doğrulanması ile ilgili çalışmalar halen devam etmektedir.

Şunu da belirtmeliyim ki, belirtilen hastalık sadece ülkemizde değil ayrıca İran'da da görülüyor, ancak Amerika Birleşik Devletlerinde şimdiye kadar rastlanılmayan bir durum. İrana yaptığım ziyaretler ve oradaki araştırmacıların elde ettiği sonuçlar ile ilgili yaptığımız değerlendirmelerde, konunun bir kompleks olduğu, toprak geçirimsizliğinin ve aşırı sulamanın yapıldığı yerlerde sorun görüldüğü ve bitki köklerinde oksijen yetersizliğinin söz konusu duruma neden olduğu belirtilmiştir. Stres faktörlerinin, yani suyun azaltılması ile birlikte sonraki yıllarda hastalığın oluşmadığı yada hastalığın hafiflediği bildirilmiştir.

İran'da hastalığın biyolojik kaynaklı olup olmadığı ile ilgili yürütülen uzun soluklu çalışmada, söz konusu hastalıklı bitkilerden aşı kalemi alınarak sağlıklı olanlara aşılanmış, ancak yeni bitkilerde herhangi bir hastalık oluşumu gözlenmemiştir.

Uzun açıklamalar sonrasında "Peki Ne Yapılmalı?" sorusunun cevabına gelince:

- Hastalık bahçelerde kalıcı bir durum değil, sonraki yıllarda düzelebiliyor.

- Herşeyden önce bu tür ağaçlar bahçe içerinden işaretlenmeli ve besleme durumları gözden geçirilerek iyi beslemeye tabi tutulmalıdır.

- Uzun yıllardır yaptığımız tavsiyede demir içerikli beslemelerin ve özellikle demirin EDTA ve EDDHA formlarının oldukça başarılı olduğu görülmüştür. Ağaç büyüklüklerine göre 200-600 gr oranında %6 Fe-EDDHA içeren gübrelerden doğru sonuçlar elde edilmektedir. Hatta yapılan uygulamalarda aynı yıl bile etkiler görülebilmektedir.

- Antepfıstığı bahçelerinde aşırı yağış ve sulama gibi durumlarda, fazla suyun bahçeden drene edilmesi gerekmektedir. Bu amaçla dipkazanlar ile tekniğine uygun patlatma yapılması faydalı olacaktır. Aşırı sulamalardan kaçınılmalı, bilinçli sulama yöntemleri uygulanmalıdır.

- Antepfıstığı üreticilerimizin karşılaştıkları bu durum ile sakin kalabilmeleri, durumun yayılım göstermesinin kendi kontrolleri altında olduğunu bilmeleri oldukça önemlidir. Çünkü hastalık doğru uygulamalar ve stres faktörlerinin ortadan kalkması ile bir sonraki yılda tamamen düzelebilmektedir.

2021 yılında gördüğümüz bu durumla ilgili ele almaya çalıştığım yazımda tüm üreticilerimize son olarak demek istediğim ise; karşılaşılan hastalık-zararlı ile ilgili konularda doğru tespit ve teşhis ile antepfıstığı ağaçlarında sürdürülebilirliğin sağlanmasıdır. Araştırma sonuçlarından elde edilecek bulgular oldukça önemlidir.

Bir diğer çokça karşılaştığım sorulardan biri de şudur ki: "hala nedeni bulunamadı mı?" Hastalık tedavisinde etmenin tanımlanması oldukça önemli olduğu kabul etmekle birlikte, şimdiye kadar elde ettiğimiz sonuçlardan hastalığın bir kompleks olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, hastalıkla ilgili herhangi bir çaresizlik durumu da söz konusu değildir. Yukarıda belirtilen uygulamalar ile antepfıstığında sürdürülebilirlik sağlanacaktır.